Lärarens sida: Bas, text 8, Västerut och österut

Faktatextsamtal i grupp · åk 4–9

Nordborna for västerut över havet och österut längs floderna, och de från dagens Sverige for mest österut. Texten jämför två saker, och modellen är Venndiagrammet, blad 1. I vecka 3 har två elever i taget jobbkorten från avsnitt 2.

Läspasset: de fyra avsnitten	
Textens fråga	Vad skilde resorna västerut från resorna österut, och åt vilket håll for de flesta från dagens Sverige?
Ord före läsningen	viking (den som reste, inget folk) · Miklagård (en stad, ingen bondgård) · plundra (ta saker med våld, inte köpa)
1 Lika åt båda hållen	Red ut: *”i viking”* (ute på en resa) · *”dagens Sverige”*: där Sverige ligger i dag Lyssna efter: från Norden · på resa, inget folk · varor och strid Lockar: runstenar om resor åt båda hållen. *”Vad var lika för båda vägarna?”* Bilden: Norden, där pilarna börjar, vid siffran 1
2 Över Nordsjön	Red ut: *”vikingatidens början”* (när vikingatiden började) · *”Andra”*: andra vikingar Lyssna efter: Nordsjön, öppet hav · plundra kloster · Island och Grönland Lockar: Lindisfarne år 793. *”Vad gjorde vikingarna som for västerut?”* Sambandet: *”Men vägarna var olika”*: nu kommer skillnaderna Bilden: Pilarna västerut över havet, vid siffran 2
3 Längs floderna	Red ut: *”i dag heter Istanbul”*: samma stad · *”prövat vägen”* (åkt samma väg) Lyssna efter: Östersjön och floderna · Miklagård, i dag Istanbul · silver och väringar Lockar: båten som drogs på land. *”Hur kom vikingarna fram till Miklagård?”* Sambandet: *”Medan”*: österut ställs mot västerut Bilden: Pilen österut längs floderna, vid siffran 3
4 DNA visar vägen	Red ut: *”DNA”* (det vi ärver av föräldrarna) · *”De från”*: människorna som kom därifrån Lyssna efter: DNA från 442 människor · Danmark och Norge västerut · dagens Sverige österut Lockar: brunt hår. *”Åt vilket håll for de flesta från dagens Sverige?”* Sambandet: *”Vägarna skilde sig också”*: en skillnad till Bilden: Där pilarna börjar: dagens Danmark, Norge och Sverige
Om någon frågar	Vilket anfall kom före Lindisfarne? År 789 kom tre skepp med nordbor till Wessex i England. Vilken väg tog Krampmacken? Från Gotland via floderna Wisla och Donau. Hur kom lejonet till Venedig? Venetianerna tog det som krigsbyte år 1687. Hur vet vi året 1021? Forskarna räknade årsringarna från en händelse i rymden år 993.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Modellpasset: Venndiagrammet för Västerut och österut	
Fördjupningen	Red ut: *”Helmings män”*: en grupp väringar · *”nämligen”*: här kommer skälet Lyssna efter: runor på ett lejon · troligen väringar · spår av resan österut Lockar: lejonet står i Venedig. *”Varför tror forskarna att väringar ristade runorna?”* Sambandet: *”väringar”*: kejsarens soldater från avsnitt 3
Modellen	Lägg först fram gruppens tankekarta från vecka 1 och fråga: *”Vad ska stå i mitten?”* Texten jämför två saker, och kartan visar inte vad som är lika och olika. Ta sedan fram Venndiagrammet, blad 1. Avsnitt 4 ger två post-it-lappar: i modellpasset delar gruppen avsnittets kärna på två lappar, en för var sida. Gruppen lägger fördjupningens lapp på En lapp till och kallar platsen Hör till österut. Lejonet är ett spår av väringarna, som fanns i kejsarens rike österut.
Orden	både (båda) · men vägarna var olika (bara västerut) · medan (bara österut) Utan flik: gruppen skriver *”vägarna skilde sig också”* och *”däremot”* vid lapparna från avsnitt 4.
Svaret	Lyssna efter: båda: nordbor på resa · västerut över havet, österut längs floder · dagens Sverige mest österut Så kan det låta: *”Båda var nordbor på resa för att byta varor eller strida. Västerut seglade de över havet till kloster och nya hem. Österut for de längs floderna till Miklagård. De flesta från dagens Sverige for österut.”*
Rutan	Visste du att: intressant, för svaret håller utan Amerika, men träden visar hur långt västerut de nådde.
Samtala	Varför tar författaren upp samma saker för båda vägarna: vart, hur och varför? Varför kommer DNA sist? Ett svar: då syns skillnaderna, och DNA svarar på frågans andra del.

© Niclas Fohlin. Ur Faktatextsamtal i grupp, https://niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

VIKINGARNA · TEXT 3 AV 5

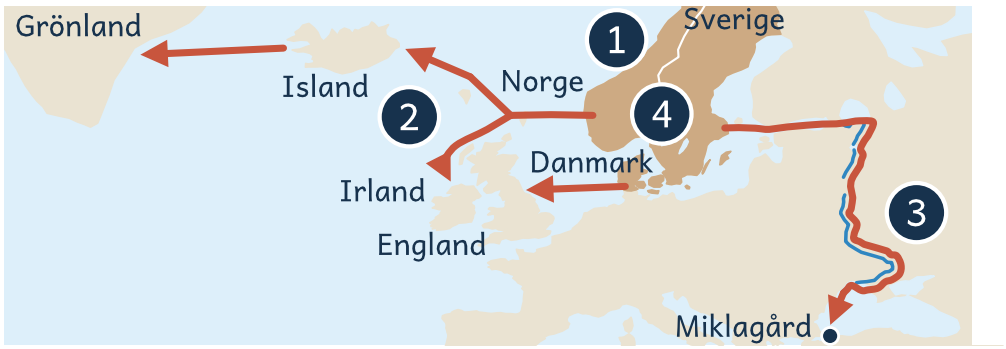
Västerut och österut

Lägg fingret på Norden på en karta. Därifrån for vikingarna åt två håll, västerut och österut. For betyder här reste. Vad skilde resorna västerut från resorna österut, och åt vilket håll for de flesta från dagens Sverige?

SIFFRAN

442

människor, de flesta från vikingatiden, undersöktes i en stor studie år 2020. Forskarna tog prov från tänder och ben.



Två vägar ut. Pilarna visar vart vikingarna for. Länderna har dagens namn. Siffrorna är avsnittens nummer. Kartan är förenklad och lite utdragen på bredden.

1 Lika åt båda hållen

Både de som for västerut och de som for österut kom från Norden. Båda reste i skepp och båtar med segel och åror, för att byta varor och för att strida.

Många tänker sig att vikingarna var ett eget folk, kanske svenskar. Men att vara i viking betydde att vara ute på en sådan resa. Sverige fanns inte som land än. Därför står det ”dagens Sverige” i den här texten.

Runstenar här hemma berättar om män som reste åt båda hållen.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

2 Över Nordsjön

Men vägarna var olika. Västerut seglade vikingarna över Nordsjön, ett stort och öppet hav. På andra sidan låg England med sina **kloster**, hus där munkar bodde och bad till Gud.

Dit kom vikingar för att **plundra**. År 793 anföll de klostret Lindisfarne, för mer än 1 200 år sedan. Det vet vi bland annat från ett brev som skrevs efter anfallet. Det var inte det första anfallet, men det brukar räknas som vikingatidens början.

Andra seglade ännu längre västerut. De byggde nya hem på Island och Grönland.

ORD I TEXTEN

kloster
hus där munkar bor och ber

plundra
ta andras saker med våld

3 Längs floderna

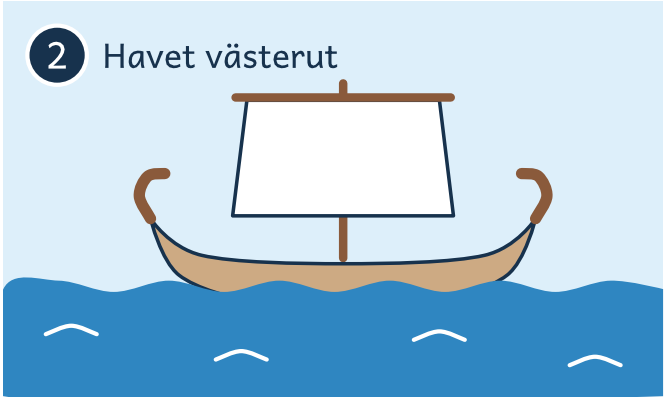
Medan andra seglade västerut över havet, for många österut över Östersjön och vidare längs stora floder. Vägen ledde ända till Miklagård, som i dag heter Istanbul. Där bodde kejsaren, som styrde ett stort rike.

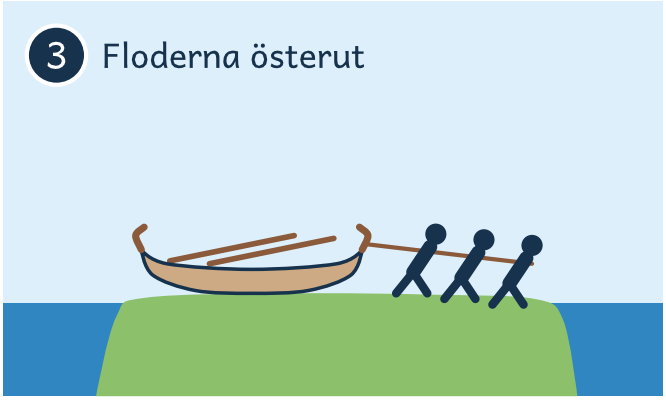
På vägen sålde många varor, och mycket silver kom österifrån till Norden. En del blev **väringar**, soldater som vaktade kejsaren.

En kopia av en liten vikingabåt från Gotland har prövat vägen. Den heter Krampmacken och kom till Istanbul. På vissa sträckor fick besättningen dra båten på land.

ORD I TEXTEN

väring
nordbo som var soldat åt kejsaren





■ Hav och flod. Till vänster seglar skeppet över havet. Till höger drar besättningen båten på land.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

4 DNA visar vägen

Vägarna skilde sig också i vilka som for. Det kan forskarna se med hjälp av **DNA**.

Forskarna undersökte DNA från 442 människor, de flesta från vikingatiden. DNA i en grav visar varifrån den dödes släkt kom. Studien visar att de från dagens Danmark mest for till England. De från dagens Norge for till Irland, Skottland, Island och Grönland. Alla de vägarna gick västerut.

De från dagens Sverige for däremot mest österut, till Baltikum på andra sidan Östersjön. Studien visar också att många vikingar hade brunt hår.

FAKTA

Två vägar

Västerut
över havet till England, Irland, Island och Grönland

Österut
över Östersjön och längs floderna, ända till Miklagård

När
under vikingatiden, omkring år 800 till 1050. Forskarna säger lite olika år.

ORD I TEXTEN

DNA
det i kroppen som vi ärver

FÖRDJUPNING

Lejonet med runor

I Venedig i Italien står ett lejon av marmor som är över tre meter högt. Förr stod det i Pireus, hamnen vid Aten i dagens Grekland. Där högg nordbor in runor på lejonets sidor, för omkring 1 000 år sedan.

Forskarna tror att det var väringar som ristade. Runorna nämner nämligen Helmings män, och de var väringar. I dag har marmorn skador, och en del av runorna går inte att läsa. Lejonet är ändå ett spår av en resa österut.

Visste du att ...

1021 fällde vikingar träd i Amerika, och vi vet exakt vilket år. Hur många år sedan är det?

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Läs mer

→ Historiska museet berättar om Krampmacken och resan från Gotland till Istanbul. historiska.se

→ Historiska museet visar lejonet från Pireus och berättar om runorna på det. historiska.se

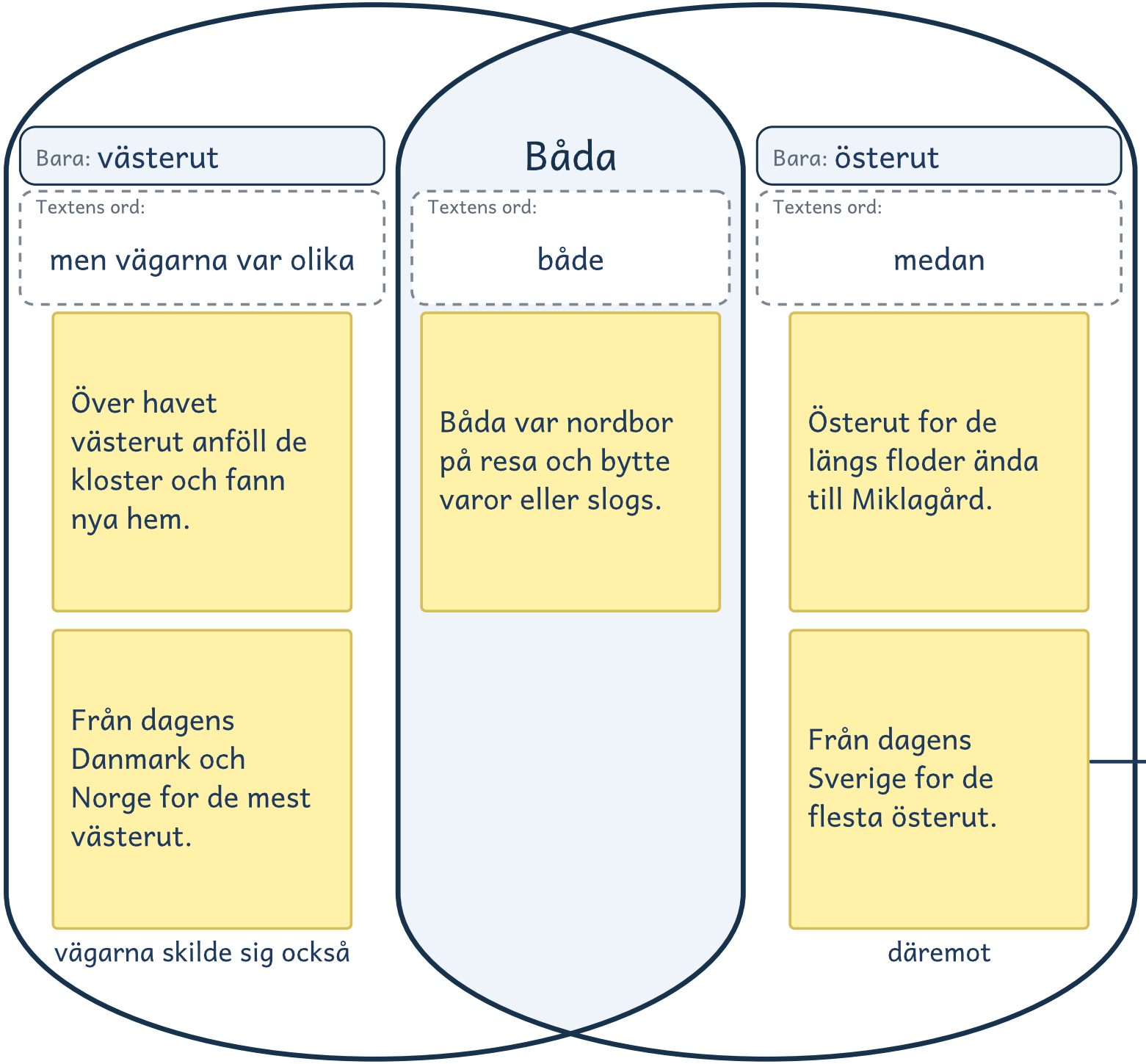
→ Riksantikvarieämbetet visar runstenar om resor till andra länder. raa.se

Venndiagrammet 1

Vilka två saker jämförs,
och vad är lika och vad är olika?

Text:

Västerut och österut



Hör till österut

Väringar ristade troligen runor på ett lejon vid Aten.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp